

نقوش سفال در تمدن های کهن ایران

۵ آذر ۱۳۹۳ ساعت ۱۸:۰۱

می توان ایران را زادگاه اولیه ظروف منقوش دانست و پیدایش نخستین آنرا توسط سفال سازان ایرانی بشمار آورد . از آثار باقیمانده تمدن قبل از تاریخ این طور تصور می شود که نقاشی روی اشیاء از هزاره چهارم قبل از میلاد معمول گردیده است

تا قبل از ابداع خط، خوانش تصاویر منقوش بر روی آثار هنری تنها منبع قابل دسترس برای شناخت احوال و آداب و نگرش مردمان روزگار کهن است. ظروف سفالین بدست آمده از تمدنهای کهن و دوره نوسنگی یکی از این موارد است. در این مقاله تلاش شده تا نقش و نگارهای روی ظروف مورد استفاده مردمان کهن شرح داده شود چه، همی نقش ها است که زائیده معرفت، دانش و اعتقادات آنها است. در عین حال سعی می شود موارد استفاده نقوش تا حد امکان با اشاره به مدارک و شواهد موجود بحث و توصیف گردد. ایرانیان در ساختن ظروف منقوش مهارت و استادی نشان داده اند و با مقایسه آنچه ساخته اند با اشیاء همزمان سرزمینهای دیگر به این نتیجه می رسیم که نظایر ظروف منقوش ایرانی به ندرت شناخته شده است . از این رو می توان ایران را زادگاه اولیه ظروف منقوش دانست و پیدایش نخستین آنرا توسط سفال سازان ایرانی بشمار آورد . از آثار باقیمانده تمدن قبل از تاریخ این طور تصور می شود که نقاشی روی اشیاء از هزاره چهارم قبل از میلاد معمول گردیده است. ظروف سفالی این دوران با دقت بسیار ساخته شده و در کوره های اصلاح شده پخته گردیده اند از شکل ظروف چنین بر می آید که برای ساختن آنها چرخ بکار می رفته است . نمونه های این ظروف به رنگهای قرمز آجری ، نخودی و خاکستری مایل بسیار بوده و در نقاطی چون تپه سیلک کاشان تپه حصار دامغان ، تپه گیان نهاوند ، تل با کون نزدیک تخت جمشید ، شوش و تقریباً تمام نواحی ایران یافت شده اند . با این که نوعی وحدت و هماهنگی سبک بین این نواحی مشاهده می شود معذالک سبکهای مختلف در ساخت آنها بکار رفته که وجه تمایز یک گروه از گروه دیگر و یک ناحیه یا نواحی دیگر است . سفال سازان دوران پیش از تاریخ معمولاً از عوامل طبیعی که در اطراف خود مشاهده می نموده الهام گرفته و آنها را روی ظروف نقش نموده اند . گاه این نقوش مبین معتقدات مذهبی می باشند. نقوش ترسیم شده روی ظروف را از نظر تنوع میتوان بشرح زیر طبقه بندی نمود:

می توان ایران را زادگاه اولیه ظروف منقوش دانست و پیدایش نخستین آنرا توسط سفال سازان ایرانی بشمار آورد . از آثار باقیمانده تمدن قبل از تاریخ این طور تصور می شود که نقاشی روی اشیاء از هزاره چهارم قبل از میلاد معمول گردیده است

خطوط ساده

خط افقی و یا عمودی که گاه ساده و زمانی موجدار ، روی اغلب ظرف سفالی دوران قبل از دیده می شود. این خطوط علاوه بر زیبایی ، نماد جویبار و آب روان نیز خست که سنبلی از زندگی است.

خطوط متقاطع

گروه دیگر این ظروف با خطوط متقاطع ترین یافته اند باین معنی که چند خط بطور متقاطع روی یک خط رسم گردیده است. نقش بدست آمده شباهت زیادی به خیمه هائی دارد که مردم صحرا نشین در آن زندگی میکردند.

اشکال هندسی

اشکال هندسی چون مربع، مثلث، دایره که گاهی نیز با خطوطی تزیین شده اند و دارای معانی جالب و قابل توجهی هستند. مثلاً خطوط متوازی منکسر که در دایره یا مستطیلی محاطند آب را نشان می دهند و یا مثلی که داخل آن خطوط شطرنجی طرح گردیده معرف کوه است.

نقوش حیوانات

نقش حیواناتی چون بز، قوچ، اسب و گاو و پرندۀ از نقوش رایج سفال است. دیده شده است. در این میان نقش بز دارای اهمیت ویژه ای است که در آینده در متنی جداگانه به آن خواهیم پرداخت و به همین بسنده می کنیم که در تفکر باستان ارتباط ناگسستگی میان بز، باران، ماه و زایش برقرار بوده است.

از دیگر حیواناتی که طرح آن روی این ظروف دیده می شود نقش اسب است. حیوانی که وسیله حمل و نقل و کارزار مردمان آن ادوار بوده و در مراسم آیینی نیز آن را قربانی می کردند.

حیوان بعدی گراز است که همواره صدمات زیادی به کشتزارها می زده و نقش او نوعی هشدار را در پی دارد.

طرح مار نیز روی ظروف سفالی قبل از تاریخ دیده شده است. مار تا هزاره اول قبل از میلاد مظهر آبهای زیرزمینی بودو بهمین دلیل مورد ستایش قرار میگرفت.

گروه دیگر ظروف سفالی با طرح پلنگ تزئین یافته اند. هنرمند در نقش پلنگ رعایت نسبت ها را ننموده باین معنی که دم حیوان بینهایت بلند طرح گردیده و تقریباً دو برابر بدن حیوان است و جای دیگر تنها بطرح بدن و دم حیوان اکتفا شده است

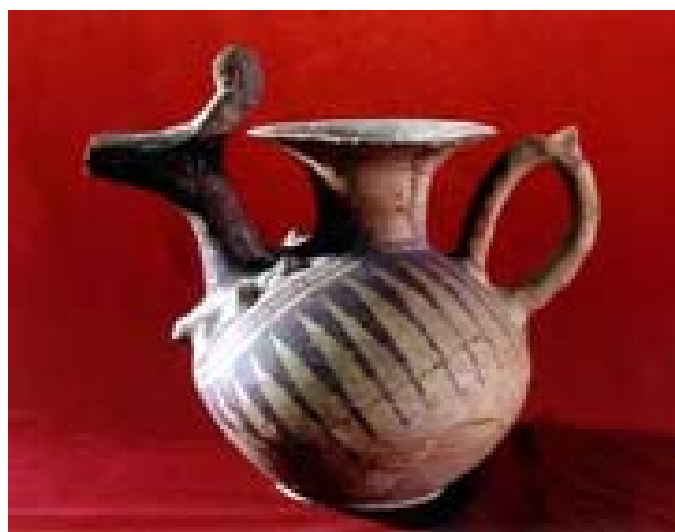
نقش خورشید و ماه

از دیگر نقوشی که روی ظروف سفالی دوران قبل از تاریخ خودنمایی مینماید نقش خورشید است.

خورشید در هزاره چهارم قبل از میلاد در فلات ایران از بزرگترین خدایان شمرده می شد. کاوشهای انجام شده در تپه حصار دامغان توسط دانشمند باستانشناس امریکائی این مسئله را روشن ساخته که در هزاره سوم و دوم قبل از میلاد مردگان را به سوی مشرق یعنی طرفی که خورشید طلوع می کند خوابانده اند و لذا می توان باهمیت پرسش آفتاب پی برد. ضمناً چون خورشید به زندگی آنها رنگ و رونق می بخشد هست و نیست خود را از وجود خورشید می دانستند و به پرستش آن می پرداختند.

خورشید در هزاره چهارم قبل از میلاد در فلات ایران از بزرگترین خدایان شمرده می شد. کاوشهای انجام شده در تپه حصار دامغان توسط دانشمند باستانشناس امریکائی این مسئله را روشن ساخته که در هزاره سوم و دوم قبل از میلاد مردگان را به سوی مشرق یعنی طرفی که خورشید طلوع می کند خوابانده اند و لذا می توان باهمیت پرسش آفتاب پی برد

به مرور ایام نقش خورشید بتدریج ساده تر شد و بصورت صلیب در آمد چنانکه نقش خورشید بصورت صلیب و صلیب شکسته روی این ظروف بسیار دیده می شود. نقش ماه بصورت هلال زینت بخش تعدادی از ظروف دوران قبل از تاریخ می باشد. نمونه قابل توجه ظرفی است شبیه قیف که بدنه خارجی با هلال ماه زینت شده است.

نقش پرنده

نقش انواع پرنده و مرغ چون غاز ، لک لک ، مرغابی و امثال آن روی غالب ظروف سفالی که در نواحی مختلف ایران بدست آمده دیده می شود. گاه پرندگان را روی مثلثی میبینیم که داخل آن شطرنجی شده است. همانطور که قبلاً اشاره شد نقش مثلث با خطوط شطرنجی نشانه کوه است. هنرمندان باین ترتیب پرندگان را روی کوه نشان داده است. هنرمندان برای تجسم دریا بر روی این لیوان نقش چند ماهی را در حد فاصل کوههای طرح کرده و باین وسیله کوه و دریا را کنار هم مجسم ساخته است.

نقش پرندگان دریا غالباً روی خطوط موجدار افقی و عمودی نشانه آب رسم گردیده .

طرح انسان

از دیگر نقوش که بر ظروف سفالی دوران قبل از تاریخ جلوه می کند نقش انسان است که غالباً دارای قامت بلند و شانه های پهن و کمر باریک اند. در برخی از این ظروف نقش انسان بطور دسته جمعی آمده استاز انواع آن ظرفی که قابل توجه است سفالهای پایه بلندای است که داخل آن طرح انسانهایی را که لبریز از حیات و جنبش هستند در این نقوش زانو ها خم شده و هر یک از آنها دو دست خود را بر پشت نفر جلو قرار داده و چنین مینماید که مشغول انجام برنامه مذهبی و یا رقص گروهی می باشند

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۳۵۱۵۹/ایران-کهن-های-تمدن-سفال-نقوش>